

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІЛОТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗУМІННЯ СТУДЕНТАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ СУТІ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА ТА ВАЖЛИВОСТІ ЙОГО ПРОЯВУ В СІМ'Ї

THE ANALYSIS OF THE PILOT STUDY RESULTS TAKING INTO ACCOUNT BY OF THE HIGHER SCHOOL STUDENTS THE ESSENCE OF THE CONSCIOUS FATHERHOOD AND THE IMPORTANCE OF ITS DEMONSTRATION IN A FAMILY

У статті уточнено авторське тлумачення поняття «усвідомлене батьківство». Описано результати пілотного дослідження розуміння студентами закладів вищої освіти суті зазначеного поняття. Доведено, що підготовка сучасної молоді до усвідомленого батьківства є актуальним питанням сьогодення. Визначено форми, найбільш придатні для підготовки студентів у цьому напрямі. З'ясовано теми з навчання та виховання дітей, найбільш важливі для сучасних студентів.

Ключові слова: батьківство, усвідомлене батьківство, навчання, виховання, готовність до усвідомленого батьківства.

В статье уточнено авторское толкование понятия «осознанное родительство». Описаны результаты пилотного исследования понимания студентами высших учебных заведений сути этого понятия. Доказано, что подготовка современной молодежи к осознанному родительству является актуальным вопросом современности. Определены наиболее приемлемые формы

подготовки в этом направлении. Выявлены наиболее важные для современных студентов темы относительно обучения и воспитания детей.

Ключевые слова: родительство, осознанное родительство, обучение, воспитание, готовность к осознанному родительству.

The article specified the author's interpretation of the concept of "conscious fatherhood". The results of a pilot study taking into account the understanding by the students of higher education institutions of the essence of this concept have been described. It has been proved that the preparation of modern youth to conscious fatherhood is a topical issue of the present. The forms that are most suitable for the preparation of students in this direction are defined. The issues of teaching and upbringing of children, which are most important for modern students, are revealed.

Key words: fatherhood, conscious paternity, teaching, education, readiness for conscious paternity.

УДК 37.091.113

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.34>

Красін С.А.,

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сім'я є одним із найважливіших інститутів соціалізації особистості, місцем, де зростають і виховуються діти, формується відповідальність молоді до якісного виконання батьківських функцій. Але усвідомлення членами молоді родини своїх батьківських ролей, відповідальне ставлення до батьківства не проявляється автоматично після народження дитини. На поведінку батьків впливають багато різних факторів: дитячі спогади людини та її власний досвід спілкування з батьками; моральні норми та суспільні вимоги щодо ставлення до виконання батьківських обов'язків; національні традиції.

Як встановлено у процесі дослідження, на сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається тенденція до зниження статусу сім'ї в молоді та зростання безвідповідального ставлення молоді до виховання дітей. Причинами цього є, насамперед, деформація моральних цінностей у суспільстві та зміна соціальних норм. Важливо відзначити, що, з одного боку, сучасна молодь доволі рано починає статеве життя, що нерідко стає причиною появи незапланованих дітей. З іншого боку, багато юнаків і дівчат не проявляють психолого-педагогічної готовності до сумлінного здійснення батьківських обов'язків, наслідком чого є самоусунення багатьох батьків від вирішення питань вихо-

вання та навчання власних дітей. Тому сьогодні формування в молоді готовності до прояву усвідомленого батьківства є одним із найважливіших завдань сучасної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як встановлено з наукових розвідок, сучасні вчені приділяють багато уваги дослідженню окремих питань забезпечення усвідомленості молоддю своїх батьківських ролей та обов'язків. Так, С. Асрієва здійснила аналіз поглядів людей різного віку на проблему усвідомленого батьківства [1]. Д. Бикова провела наукові розвідки щодо визначення методів формування установок населення на усвідомлене батьківство [2]. А. Вагапова досліджувала особливості формування поглядів молоді на материнство та батьківство залежно від домінуючого типу стосунків у їхніх сім'ях [3]. О. Євдокимова у своїй науковій публікації узагальнила результати вивчення стану сформованості ціннісного ставлення до батьківства студентів різних закладів вищої освіти [4]. Ю. Іванова конкретизувала зміст і методи формування усвідомленого батьківства в учнівської молоді за умов нової гендерної політики України [5]. Л. Пovalій розкрила можливості формування відповідального батьківства у старшокласників [7]. О. Тиунова встановила психологічні умови формування відповідального ставлення до

материнства у дівчат старшого шкільного віку [8]. О. Тюття і Н. Лук'яненко у своїх наукових доробках презентували технологію формування усвідомленого батьківства молоді у процесі здійснення групової взаємодії [9]. Р. Хавулау своєму дослідженні визначив особливості формування психологічної готовності юнаків до батьківства [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що проведені вченими дослідження, присвячені різним питанням формування готовності молоді до майбутнього батьківства, мають значну цінність. Водночас аналіз наукової літератури засвідчує недостатність розвідок, спрямованих на визначення сутності готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти, а також шляхів формування в них цієї готовності. Ці міркування й зумовили вибір теми дослідження.

Мета статті – уточнити авторське трактування поняття «усвідомлене батьківство», проаналізувати результати пілотного дослідження щодо розуміння студентами вищої школи суті цього феномену та важливості прояву усвідомленого батьківства в сім'ї, що стане підґрунтям для організації подальшої педагогічної роботи в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Як було визначено на попередньому етапі дослідження, усвідомлене батьківство – це особистісно-психологічне утворення людини, що інтегрує її гуманістичні ціннісні орієнтації, активну життєву позицію, прагнення оволодіти мистецтвом сімейного виховання, спроможність зрозуміти потреби й інтереси дитини та створити сприятливі передумови для їх задоволення. Свідомі батьки сприймають дитину як особистість і як суб'єкта сімейних відносин з урахуванням її індивідуальних особливостей, постійно вдосконалюють свої знання й уміння здійснювати сімейне виховання на засадах гуманістичної взаємодії [6].

Для реалізації поставленої у статті мети було розроблено авторський опитувальник для студентів, що включав такі питання:

1. Як Ви розумієте сутність поняття «усвідомлене батьківство»?
2. Які основні знання, на Вашу думку, потрібні батькам для виховання дитини?
3. Які вміння, на Ваш погляд, мають бути сформовані в батьків для успішного виховання дитини?
4. Як Ви вважаєте, чи потрібно здійснювати спеціальну підготовку молоді для забезпечення усвідомленого батьківства?
5. Які методи та форми Ви вважаєте доцільним використовувати для цього?
6. Чи маєте Ви досвід виховання власної дитини?
7. Чи допомагали Ви родичам чи знайомим у вихованні дітей?

8. Чи виникали у Вас труднощі у взаємодії з дитиною? Якщо виникали, які саме?

9. Чи вдалося Вам самотійно подолати ці труднощі?

10. Чи вважаєте Ви себе достатньо підготовленим до прояву усвідомленого батьківства?

11. Якщо б у Вас була можливість отримати допомогу кваліфікованих фахівців щодо виховання дитини, то допомога з яких питань і в якій формі була б для Вас найбільш важливою?

Уточнимо, що до участі в пілотному дослідженні було залучено 605 студентів різних курсів денної, заочної та вечірньої форм навчання.

Результат дослідження

За результатами дослідження, 84,5% респондентів вважали, що суть усвідомленого батьківства, насамперед, полягає у свідомому ставленні до народження дитини та розумінні своєї ролі як батьків. Опитувані відзначили також важливість наявності у взаєминах між членами сім'ї таких аспектів: гарних стосунків між батьками, поваги до особистості дитини, наявності знань, умінь і навичок виховання дітей різного віку та статі, бажання виховувати дитину та створювати сприятливі умови для її навчання й розвитку. Також було відзначено здатність батьків утримувати дитину матеріально.

Питання щодо знань і умінь, потрібних батькам для виховання дитини, викликали в респондентів деякі утруднення. Так, 12 респондентів (1,9% від загальної кількості опитуваних) не відповіли на ці питання взагалі. У багатьох відповідях студентів (32,3%) відзначалася важливість наявності у батьків знань про те, як правильно створювати сприятливі умови для розвитку дитини, але не було розкрито, які саме умови відповідачі вважають сприятливими. Достатньо повні відповіді дала тільки третина опитаних студентів. Вони виділили такі знання й уміння: знання вікових особливостей розвитку дитини; знання про гендерні відмінності виховання дівчат і хлопців; знання про сучасні й ефективні програми розвитку й навчання малюка; уміння правильно реагувати на слова та дії дитини; уміння допомагати дитині у складних обставинах; уміння ділитися з нею власним життєвим досвідом і надавати їй підтримку; уміння стримуватися, не підвищувати голос і не бити дитину тощо.

У дослідженні також було з'ясовано, що переважна більшість студентів (92,6% від загальної кількості опитуваних) вважає за потрібне здійснювати спеціальну підготовку молоді до усвідомленого батьківства. 6,4% вважали, що таку підготовку батьків слід організувати після народження в них першої дитини, а 86,2% – що робити це треба саме до народження першої дитини. Опитувані пояснювали свою думку тим, що така підготовка сприятиме отриманню дитиною якісного виховання з перших днів її життя. Студенти вважали доцільним використовувати для цього як групу, так

і індивідуальну форми навчання, але перевагу віддали саме груповим формам. Найбільш ефективними в цьому плані вони вважали: тренінги, читання спецкурсів за вибором, перегляд навчальних фільмів і програм, самоосвіту, лекторії та ін.

На основі аналізу відповідей студентів на питання щодо наявності у них власного досвіду виховання дітей було з'ясовано, що переважна більшість учасників дослідження має такий досвід. Зокрема, близько третини опитаних відповіли, що вже мають власних дітей. Близько половини опитаних відповіли, що своїх дітей у них ще немає, але зауважили, що отримали досвід виховання, коли допомагали батькам і родичам виховувати молодших братів і сестер, надавали допомогу знайомим із догляду за їх дітьми тощо. Лише 3,9% опитуваних відповіли, що практично не мають такого досвіду.

Серед основних труднощів, які виникали під час взаємодії з дитиною, студенти виокремили: відсутність знань щодо регуляції поведінки дитини в різних ситуаціях; відсутність практичного досвіду дій у випадках, коли дитина не слухається; невміння вплинути на дитину, коли вона діє наперекір вимогам; відсутність спільних тем для спілкування з маленькими дітьми; незнання, як заспокоїти маленьку дитину, коли вона плаче; невміння надати допомогу під час виконання шкільних завдань; труднощі у спілкуванні, коли є потреба заспокоїти дитину; відчуття тривоги, що з дитиною може щось статися тоді, коли батьків не буде поряд, невміння зацікавити дитину. Деякі опитувани (2,3%) зізналися, що інколи починали кричати на дітей і навіть використовували фізичні покарання. Вони зазначили, що для них головні труднощі були пов'язані з відсутністю навичок справлятися із власною агресією щодо дитини, котра поводить погано, а також хвилюванням щодо помилок у своїх діях. Більшість студентів (80,3%) відзначили, що їм було дуже складно долати перелічені труднощі самостійно, тому часто доводилося звертатися по допомогу до інших – батьків, друзів, знайомих педагогів. Із загальної кількості опитуваних тільки 17,3% вважають себе достатньо підготовленими до усвідомленого батьківства та впевнені в собі як у гарних батьках. 12,2% відповіли, що до батьківства зовсім не підготовлені, а тому не впевнені, що успішно зможуть виконувати батьківські обов'язки. Решта студентів (70,5%) відзначали часткову підготовленість до прояву усвідомленого батьківства. Зокрема, ці студенти відзначали, що володіють окремими знаннями, уміннями й навичками, але усвідомлюють обмеженість своїх знань із питань, як поводитися та діяти в тих чи інших ситуаціях взаємодії з дитиною.

Зазначимо, що на питання стосовно можливості отримати допомогу кваліфікованих фахівців щодо виховання дитини, відбору форми її надання студенти відповіли, що така допомога стала б у

нагоді. Зокрема, актуальними для таких зустрічей вони вважають обговорення тем про шляхи вирішення конфліктних ситуацій із дітьми, ознайомлення з новітніми рекомендаціями фахівців щодо здійснення сімейного виховання, формування в батьків навичок самовладання тощо.

Висновки. Аналіз результатів дослідження довів, що більшість опитуваних має лише загальне уявлення про сутність усвідомленого батьківства. Виокремлюючи деякі його компоненти, загалом студенти не сприймають цей феномен як стійке особистісне утворення. Спираючись на власний досвід, вони відзначають складність самостійного подолання труднощів у навчанні та вихованні дітей і готові звертатися по допомогу до кваліфікованих фахівців. Учасники опитування розуміють важливість підготовки до усвідомленого батьківства та дотримуються думки, що проходити її потрібно до народження першої дитини. Результати опитування підтвердили, що тема потребує подальшого педагогічного дослідження, та будуть використані для створення необхідних педагогічних умов формування готовності до усвідомленого батьківства. Наступним кроком наших досліджень є розробка та впровадження програми з формування готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Асриева С.В. «Сознательное родительство»: Взгляды детей и родителей. Историческая и социально-образовательная мысль. *Феномен*. 2016. Т. 8. № 4/2. С. 122-126.
2. Быкова Д.Г. Формирование установок населения Свердловской области на осознанное родительство: опыт исследования и концепция информационно-пропагандистской кампании. *Вестник Сургутского государственного педагогического университета*. 2015. № 4 (37). С. 66–71.
3. Вагапова А.Р. Формирование представлений у молодежи о материнстве и отцовстве. *Издание Саратовского ун-та. Серия: Философия. Психология. Педагогика*. 2015. Т. 15. № 2. С. 32–35.
4. Евдокимова Е.В. Формирование ценностного отношения к родительству у студентов вуза: дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Пятигорский государственный лингвистический университет. Пятигорск, 2015. 211 с.
5. Иванова Ю.В. Зміст та методи формування усвідомленого батьківства студентської молоді в умовах розбудови суспільства гендерної рівності. *Гендерна політика очима української молоді*. 2016. ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. № 28. С. 302–305.
6. Красін С.А. Усвідомлене батьківство: сутність, ознаки, структура та зміст. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі* : збірник наукових праць Класичного приватного ун-ту. Запоріжжя, 2017. № 55. С. 215-221.
7. Пovalій Л.В. Формування у старшокласників відповідального батьківства як сімейної цінності. *Young Scientist*. 2015. № 2 (17). С. 291–294.

8. Тіунова О.В. Психологічні умови формування відповідального ставлення до материнства у дівчат старшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2008. 262 с.

9. Тюття О.В., Лук'яненко Н.М. Технологія формування усвідомленого батьківства в груповій взаємодії. *Актуальні проблеми навчання та виховання*

людей з особливими потребами. 2010. № 7 (9). С. 319–330.

10. Хавула Р. Психолого-педагогічні чинники формування психологічної готовності юнаків до батьківства. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 10. С. 771–781.